

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātņu akadēmijas, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

2 (565)

ISSN 1407-1479

2019. gada 28. janvāris

DISKUSIJA PAR ZINĀTNES NĀKOTNI LATVIJĀ

Centrā Saeimas IKZ komisijas priekšsēdētājs Arvils Ašerādēns

LZA Senāta 15. janvāra sēdes darba kārtībā bija iekļauti vairāki zinātnes un augstākās izglītības politikai, turpmākajai attīstībai vērtīgi jautājumi. Sēdē piedalījās arī LR Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes (IKZ) komisijas priekšsēdētājs Arvils Ašerādēns, Pārresoru koordinācijas centra (PKC) vadītājs Pēteris Vilks un Izglītības un zinātnes ministrijas Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta direktora pienākumu izpildītājs zinātnes jomā Dmitrijs Stepanovs.

Arvils Ašerādēns kā iepriekšējās valdības ekonomikas ministrs, analizējot aizvadītā politiskā cikla tautsaimniecības attīstības rādītājus, akcentēja pārmaiņu nepieciešamību veidā, "kā mēs organizējam sabiedrību". Lai situācija radikāli mainītos, lai ekonomiskajā attīstībā Latvija "neskrietu uz vietas", ir jāuzlabo mijiedarbība starp zinātnes sistēmu, augstskolām un darba tirgu. IKZ komisijas priekšsēdētājs informēja, ka mazākās frakcijas vadībā tiek veidota valdība, kurā atbildību par sadaļu "Izglītība un zinātne" ir uzņēmusies Jaunā konservatīvā partija, izvirzot Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas profesori Ilgu Šuplinsku kā ministres kandidāti. Valdības deklarācijā pieci punkti attiecas uz zinātnes un pētniecības sadaļu. Tie paredz nodrošināt Valsts Zinātniskās darbības likumā noteiktā budžeta pakāpenisko palielinājumu augstākajā izglītībā un zinātnē, nodrošināt zinātnes sistēmu, kvalitāti un konkurētspēju, sekot viedās specializācijas stratēģijai, veicināt valsts pasūtījumu zinātnē, konsolidēt zinātnes un inovāciju finansēšanas sistēmas fiskālo modeli.

Savā uzrunā Senātam A. Ašerādēns izcēla vairākas jomas, par kurām politiķiem un zinātniekiem būtu kopīgi jādama.

Pirmā no tām – Nacionālās attīstības plāna izveide 2020.–2030. gadam. Te būtu jāizlemj, kurā jomā ieguldot resursus, tiks panākts ievērojams lēciens tautsaimniecībā. Ekonomikas ministrijai ir būtiski saņemt atbildes uz jautājumiem par: 1) iedzīvotāju skaita pieauguma nodrošināšanu (drīz tiks zaudēts līdzsvars, un apgādājamo būs vairāk nekā strādājošo); 2) iekļaujošas sabiedrības izveidi (agresīva sabiedrība ir viens no cilvēku izceļošanas iemesliem); 3) cilvēkkapitāla attīstību un iekļaušanos globālajās vērtību ķēdēs (zinātnes ekosistēma, viedo pilsētu ekosistēma, startapu ekosistēma); 4) klimata politiku (patērētāju filozofijas paradigmu maiņa, jauni akcenti aprites ekonomikā); 5) lielajiem algoritmiem un mākslīgo intelektu (to ietekme uz sabiedrību un sabiedrības spēja sevi aizsargāt). Daudzi no izvirzītajiem jautājumiem nav pietiekoši izdiskutēti, daudzu risināšanai pietrūkst zinātniskās kapacitātes. Šie jautājumi būtu jāiekļauj NAPā un tas varētu būt arī valsts pasūtījums zinātnē.

No Ekonomikas ministrijas pozīcijām raugoties, prioritārs uzdevums būtu samērot darba tirgū esošo speciālistu deficītu (programmētāji, inženieri u.c.) ar Latvijas augstskolu kapacitāti to sagatavošanā. "Latvija ir ļoti maza. Un ļoti precīzi var pateikt, vai cilvēki konkrētajā augstskolas programmā nākotnē dabūs darbu." Tas ir jautājums, kas risināms jau tuvāko četru gadu laikā.

Pievēršoties Latvijas augstskolu tīklam, bijušais ekonomikas ministrs uzsvēra, ka visas, vairāk nekā 50 Latvijas augstākās mācību iestādes atbalstīt būs grūti un nelietderīgi. Atbal-

stu gūs universitātes, kuras tiešām virzās uz izcilību.

A. Ašerādēns rezumēja, ka politiskā situācija ir ļoti sarežģīta un ļoti paradoksāla, lieli politiskās dienaskārtības jautājumi būs nevienlīdzības mazināšanas jautājumi – tiesiskums, sociālā aizsardzība, izglītības kvalitāte utt. Tajā pašā laikā būs nepieciešams rast veidu, kā panākt lēcieni sabiedrības izglītībā un pārējā uz zināšanu ekonomiku. Pretējā gadījumā nokļūsim vidējā ienākuma slazdā, kas novedīs pie ekonomikas palēnināšanās.

Diskusiju uzsāka akademiķe Baiba Rivža. Viņa darīja zināmu, ka LZA ir izsūtījusi vēstuli visām Saeimas frakcijām ar priekšlikumiem valdības deklarācijai (skat. 3. lpp.). Akademiķe izteica nožēlu, ka pēdējos gados, aizbildinoties ar to, ka Budžeta likums ir pārāk par citiem speciāliem likumiem, Zinātniskās darbības likumā iestrādātā norma par ikgadēju zinātnes finansējuma procentuālu palielinājumu netiek pildīta. Vienīgā cerība – uz politisko gribu! Viņa atzinīgi novērtēja Saeimas IKZ komisijas iniciatīvu virzīt šo jautājumu, jo zinātnieku sabiedrība ir ļoti satraukta. "Mūs salīdzina ar Somiju, bet Somijā vienas universitātes budžets ir tikpat liels, cik Latvijā visai zinātnē un augstākajai izglītībai atvēlētais finansējums!" Arī Tartu Universitātei tepat blakus! Tāpat B. Rivža informēja, ka 2018. gadā no 400 grantu pieteikumiem, ko ārzemju eksperti atzinuši par kvalitatīviem, spējām finansēt tikai 13%! Saņemot kārtējo ziņu, ka projekts ir atbalstīts bez finansējuma, nolaižas rokas.

Akademiķis Ivars Kalviņš aktualizēja finansējuma nepieciešamību lietišķiem attīstības projektiem, kas rezultējas noteiktās izstrādēs. Viņš oponentēja jauno zinātnieku proponējamam viedoklim, piešķirot bāzes finansējumu, ņemot vērā tikai vienu rādītāju – vadošie pētnieki (LJA piedāvājumu skat. 3., 4. lpp.). I. Kalviņa skatījumā: "Vis šīs iepriekšējais periods ir vērstus uz to, lai naudu nedotu vecākās paaudzes un vidējās paaudzes zinātniekiem. Ja mēs apskatāmies struktūrfondu sadalījumu, tad aptuveni 72% nauda ir jaunajiem. Ar šo politiku esam panākuši, ka nav vidējās paaudzes zinātnieku šodien." Akademiķa piedāvājums atdevs novērtējumam – ja piešķirta summa ir iztērēta, ir jābūt rezultātiem! Un nav atšķirības, cik cilvēki šo darbu veikuši! I. Kalviņš aicināja pārskatīt ierobežojumus zinātniskajām institūcijām piedalīties industriālajos konkursos, jo šobrīd esošā situācija neveicina zinātnes un rūpniecības sadarbību.

Akademiķis aktualizēja valsts pētījumu programmu likvidēšanu, kas faktiski ir sadrumstalojusi zinātni. Šo viedokli pārstāvēja arī akademiķis Andrejs Ērglis uzsvērot, ka pārtraucot valsts pētījumu programmas, tika pārtrauktas vairākas ļoti labas, starpdisciplināras iestrādnes. Valsts pētījumu programmas bija iespēja nodrošināt pēctecību, kas dažās zinātnes nozarēs ir ļoti būtiska. VPP ir visvienkāršākā veidā atjaunojama.

Saeimas IKZ komisijas vadītājs jautāja, vai valsts pasūtījums arī varētu būt reģionālā reforma? Pētījumu ir maz, šobrīd tās ir tikai politiskās izvēles.

Akademiķis Mārcis Auziņš informēja, ka LU kopā ar LMT ir ekselences projekts, kas precīzi trāpa reģionālās attīstības virzienā, un piedāvājis risinājumus gan ministrijai, gan Saeimas Analītiskajam birojam.

A. Ērglis uzteica Latvijas Pētniecības un inovācijas stratēģisko padomi, kas darbojās iepriekšējās valdības laikā, un aicināja to atjaunot. Šo iniciatīvu atbalstīja arī LZA ģenerālsekretārs Andrejs Siliņš, piebilstot, ka tai būtu jāsanāk katru mēnesi un nevis reizi trijos mēnešos kā iepriekš.

LZA viceprezidents Andrejs Krasņikovs pievērsa uzmanību faktam, ka Latvijā vairāk nekā 65% uzņēmumu nav saistīti ar jaunajām tehnoloģijām, un tajos katastrofāli grūds darbinieku ar maģistra, nemaz nerunājot par doktora, trūkst tehnoloģijās. Tā ir niša, kas ir aizpildāma. Prakse rāda, ka viens izglītots speciālists, kurš sāk veidot uzņēmumā inovatīvo ievirzi, izjūt pieprasījumu pēc zinošiem cilvēkiem. Un mēs redzam, cik veiksmīgi ir šādi uzņēmumi, kad tie sāk strādāt šajā jomā! Mēs dzīvojam digitālās ekonomikas laikmetā, un Latvijas ekonomikā ir akūts tieši šādu speciālistu deficīts. Prioritārais uzdevums ir finansēt maģistra un doktora programmas. Bez tā inovācijas nestrādās.

Turpinājums – 3.lpp.

Uzstājās PKC vadītājs Pēteris Vilks

IZM pārstāvja Dmitrija Stepanova prezentācija

LZA SENĀTA LĒMUMI

LZA Senāts 2019. gada 15. janvāra sēdē nolēma:

1. Piešķirt LZA Senāta Atzinības rakstu akademiķim **Tālim MILLERAM** par izciliem nopelniem Zinātņu akadēmijas veidošanā un plazmas ķīmijas nozarē.
2. Piešķirt LZA Senāta Atzinības rakstu akademiķim **Ivaram LĀCIM** par nozīmīgu ieguldījumu cietvielu fizikā, redzes zinātnes un augstākās izglītības attīstībā Latvijā.
3. Izvirzīt valsts emeritētā zinātnieka statusa iegūšanai akademiķi **Imantu MATĪSU**.
4. Apstiprināt balvu ekspertu komisiju lēmumus un piešķirt sekojošas **LZA vārdbalvas**:

Fridriha Candera balva astronomijā – *Dr.phys. Ivaram ŠMELDAM* (Ventspils Augstskolas Inženierzinātņu institūta "Ventspils Starptautiskais radioastronomijas centrs") par nozīmīgu ieguldījumu radioastronomijas attīstībā Latvijā.

Artūra Balklava balva zinātnes popularizēšanā – LZA īstenajam loceklim **Kurtam ŠVARCAM** par izcilām sasniegumiem zinātnes popularizēšanā.

Jāņa Endzelina balva valodniecībā – LZA īstenajam loceklim **Andrejam VEISBERGAM** (LU Humanitāro zinātņu fakultāte) par monogrāfiju "Borrowed Phraseology in Latvian (17th–21st century)" un latviešu frazeoloģijai veiktā zinātnisko rakstu kopu.

Kārļa Baloža balva tautsaimniecības zinātnēs – *Dr.hist. Gaitim KRŪMIŅAM* (Vidzemes Augstskola) par ieguldījumu tautsaimniecības vēstures izpētē un rezultātu izplatīšanu plašākai sabiedrībai.

Teodora Celma balva filozofijā – *Dr.phil. Raivim BIČEVSKIM* (LU Filozofijas un socioloģijas institūts) par kolektīvo monogrāfiju "Vienotība un atšķirība: Johana Gotfrīda Herdera filozofija" (sastādītājs un zinātniskais redaktors).

Kārļa Milenbaha balva (kopā ar Rīgas Latvijas biedrību) par praktisku devumu latviešu valodniecībā – LZA īstenajam loceklim **Dacei MARKUS** (Liepājas Universitāte) par monogrāfiju "Prognozējamā neprognozējamība. Bērnu valoda Latvijā".

Paula Lejiņa balva lauksaimniecības zinātnēs (kopā ar Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmiju) – *Dr.agr. Pēterim BĒRZIŅAM* (LLU Zemkopības institūts) par darbu kopu "Latvijas apstākļiem piemērotu daudzgadīgo zālāju šķirņu selekcija un sēkludzēšana".

5. Apstiprināt balvu ekspertu komisiju lēmumus un piešķirt sekojošas **vārdbalvas jaunajiem zinātniekiem**:

Ludviga un Māra Jansonu balva fizikā – *Dr.phys. Andrim ANTUZEVIČAM* (LU Cietvielu Fizikas institūts) par darbu "S-stāvokļa retzemju jonu lokālā struktūra fluorīdus un oksīdus orīdu stikla keramikās". Vad. *Dr.habil.phys. U. Rogulis*.

Mārta Straumaņa un Alfrēda Ieviņa balva ķīmijā – *Mg. Aijai TRIMDĀLEI* (LU Ķīmijas fakultāte) par darbu "Nitrofurantoina kristalizācija un iegūto kristālisko formu ietekmējošie faktori". Vad. *Dr.chem. A. Bērziņš*.

Emīlijas Gudrinieces balva ķīmijā – *Mg. Armandam SEBRIM* (RTU Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultāte) par darbu "Amorfu purīnu-azolu konjugātu sintēze un fotofizikālās īpašības". Vad. LZA īst.loc. M. Turks, *Dr.chem. I. Novosjolova*.

Zentas Mauriņas balva literatūrzinātnē – *Mg. Arturam SKUTELIM* (LU Humanitāro zinātņu fakultāte) par darbu "Psihologiskais romāns latviešu literatūrā (1920–1940): žanra poētika". Vad. *Dr.art. L. Ulberte*.

Turpinājums – 2.lpp.

LZA JAUNIEVĒLĒTO LOCEKĻU ĪSAS BIOGRĀFIJAS

KORESPONDĒTĀJLOCEKĻI

FILozOFIJA/SOCIOLŌGIJA

Ilze KORŌLEVA – *Dr.sc. soc.* (2011). LU Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece, direktora vietniece zinātniskajā darbā.

Zinātnisko pētījumu virzieni: jaunatnes socioloģija; veselības socioloģija un atkarību izpēte; migrācija un diasporas identitāte, kvantitatīvo pētījumu metodoloģija un metodes.

Publicētie darbi: kopējais skaits >100, t.sk. 3 monogrāfijas (lidzautore), 1 rakstu krājums, zinātniski raksti, pētījumu ziņojumi, konferenču materiāli.

Referāti starptautiskās konferencēs > 80 (mutiski ziņojumi). **Pedagoģiskais darbs:** zinātniskā vadītāja 1 promocijas darbam, 6 izstrādāti un docēti studiju kursi.

Zinātniskie projekti: dalība > 12 starptautiskos projektos t.sk. 5 projektu vadība, dalība un/ vai vadība > 45 Latvijas projektos.

Organizatoriskais darbs: LZP eksperte, LU FSI Zinātniskās padomes locekle, Latvijas Sociologu asociācijas (LSA) ētikas komisijas locekle, žurnāla redkolēģijas locekle ("Философия и социальные науки"), promocijas darbu recenzente, 3 starptautisku konferenču orģkomitejas vadītāja un vairāku starptautisku konferenču komiteju locekle.

Starptautiskā sadarbība: viespētniece Stenforda Universitātē (ASV); sadarbība ar Reikjavikas Universitātes Sociālo pētījumu un analīzes centru, Baltkrievijas Valsts Universitāti, Norvēģijas Pilsētu un reģionālās pētniecības institūtu u.c.

Atzinības: Latvijas Zinātņu akadēmijas Tālivalža Vilciņa balva (2016).

MĀKSLAS VĒSTURE

Kristiāna ĀBELE – *Dr. art.* (2011). Latvijas Mākslas akadēmijas (LMA) Mākslas vēstures institūta vadošā pētniece.

Zinātnisko pētījumu virzieni: Latvijas māksla (glezniecība, grafika) un mākslas dzīve 19. gs. un 20. gs. sākumā Baltijas un pārējās Eiropas kopainā, mākslas vēstures historiogrāfija, grāmatniecības vēsture, 19.–20. gs. Baltijas vācu kultūras mantojums.

Publicētie darbi: 3 monogrāfijas (2006, 2009, 2014), kolektīvas monogrāfijas daļa (2014), 2 sastādīti rakstu krājumi (2003, 2012), vairāk nekā 40 zinātniski raksti, vairāk nekā 80 citi raksti (šķirkļi enciklopēdijās, grāmatu un izstāžu recenzijas, esejas, zinātnes dzīves apskati, neskaitot hronikas), 72 zinātniski referāti (to skaitā 30 ar težu publikācijām) un publiski priekšlasījumi, 8 tulkoti izdevumi, vairāk nekā 15 rediģētas mākslas vēstures grāmatas, 17 rediģēti težu krājumi.

Zinātniski organizatoriskā darbība: eksperte Latvijas Zinātnes padomes Humanitāro un sociālo zinātņu ekspertu komisijā (kopš 2013), Valsts zinātniskās kvalifikācijas komisijā (kopš 2015) un grāmatu mākslas konkursu "Zelta ābele" žūrijā (kopš 2018), zinātnisko izdevumu "Eesti Kunstmuuseumi Toimetised = Proceedings of the Art Museum of Estonia" (Igaunija) un "Acta Academiae Artium Vilmensis" (Lietuva) zinātniskās redkolēģijas locekle, vadījusi 7 konferenču un semināru, kā arī 3 pētniecisku izstāžu sarīkošanu.

Nozīmīgākais aktuālais projekts: līdzautore un redaktore darbs daudzējumu izdevuma "Latvijas mākslas vēsture" veidošanā (vad. Eduards Kļaviņš, kopš 2013).

Pedagoģiskā darbība: lekciju kursi "Mākslas zinātnes vēsture" un "Zinātnisko publikāciju analīze" LMA Mākslas zinātnes nodaļā, bakalaura, maģistra un doktora darbu vadīšana, darbs LMA eksaminācijas komisijās un Promocijas padomē.

Atzinības: LMA profesora Roma Bēma piemiņas fonda prēmija par bakalaura darbu (1994), Latvijas Mākslinieku savienības gada balva (2003) par rakstu krājumu "Latvijas māksla tuvplānos", laikraksta "Diena" gada balva kultūrā (2009) un Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmijas (*European Academy of Sciences and Arts*) veicināšanas balva (2011) par monogrāfiju "Johans Valters", LZA diploms "Latvijas zinātnes nozīmīgākais sasniegums 2014. gadā" par izdevuma "Latvijas mākslas vēsture" 4. sējumu "Neoromantiskā modernisma periods: 1890–1915" (kopā ar pārējo Eduarda Kļaviņa vadīto zinātnisko grupu).

ĀRZEMJU LOCEKĻI

Anderss PALZOVs (*Anders Paalzow*) – *Ph.D.* (Stokholmas Ekonomikas augstskola, 1992), augstskolas *Stockholm School of Economics* profesors, augstskolas *Stockholm School of Economics in Riga* rektors (kopš 1999), BICEPS (Baltijas Starptautiskais Ekonomikas Politikas Studiju Centrs) valdes priekšsēdētājs (kopš 2003) un rīkotājdirektors (kopš 2016), "Connect Latvija" valdes priekšsēdētājs (kopš 2006), *efcert (the European Financial Certification Organization)* Minhenē valdes loceklis (kopš 2005).

Zinātnisko pētījumu virzieni: makroekonomika, uzņēmējdarbība, konkurētspēja, reģionālā un teritoriālā plānošana, fokusējoties uz pēdējos gados svarīgiem jautājumiem Latvijā.

Publicētie darbi: Vairāk nekā 35 zinātniskās publikācijas. Vairāki populārzinātniski raksti publicēti Latvijā, Zviedrijā un ASV.

Pedagoģiskais darbs: bakalaura, maģistra un promocijas darbu vadīšana, Tallinas ekonomikas mācību programmas izstrāde Centrālāsijas Universitātē (*the University of Central Asia*), Centrālāsijas Universitātes Fakultātes un Promocijas komitejas

loceklis. Dalība SSE bakalauru un EMBA programmu komitejās.

Zinātniskie projekti: Līdzdarbojies astoņos Eiropas Savienības un Norvēģijas–Latvijas finansētajos projektos. Vairākos projektos darbojies vadības un konsultatīvajās komitejās. Politikas projekti: Latvijas konkurētspējas ziņojums, ko finansē Eiropas Sociālais fonds un sadarbībā ar Valsts kanceleju. Dalība Zviedrijas valdības valsts parāda vadības komitejā.

Organizatoriskais darbs: recenzents akadēmiskajos žurnālos ekonomikā, redaktors žurnālā "Baltic Journal of Economics". Baltijas Ekonomikas asociācijas uzraudzības padomes dibinātājs un loceklis, Zviedrijas Ekonomikas asociācijas sekretārs, Tehniskās Universitātes akadēmiskās konsultatīvās padomes loceklis.

Starptautiskā sadarbība: ar akadēmiskajiem sadarbības partneriem Beļģijā, Īrijā, Nīderlandē, Zviedrijā, Norvēģijā, Igaunijā, Somijā, Vācijā, Krievijā, Spānijā, Itālijā, Polijā, Francijā, Ungārijā, Baltkrievijā, Ukrainā, Gruzijā, Tadžikistānā, Kirgizstānā.

Atzinības: Atzinības raksts par ieguldījumu augstākās izglītības attīstībā Latvijā un Baltijas valstu un Zviedrijas sadarbības veicināšanā (IZM). Igaunijas "Terra Mariana" krusta ordenis par izglītības attīstības veicināšanu Igaunijā.

Ēriks ROZNERs – *Dr.chem.* (RTU, 1993). Binghamtonas Universitātes (ASV) profesors, Binghamtonas Universitātes Ķīmijas fakultātes dekāns, plaši sadarbojas ar zinātniskajiem centriem ASV un Japānā.

Zinātnisko pētījumu virzieni: dabas vielas un to analogi ogļhidrātu un nukleozīdu un nukleotīdu laukos, atzīts zinātnieks RNS izpētes jomā ķīmijā un biokīmijā, pētījumi balstās uz organiskās ķīmijas izmantošanu unikālu modeļsistēmu un instrumentu radīšanai gan fundamentālai RNS struktūras un funkcijas pētīšanai, gan praktiskai pielietošanai nukleinskābju biokīmijā, biofizikā un medicīnā.

Publicētie darbi: kopējais darbu skaits >100 augsti vērtētos starptautiskajos žurnālos, H–indekss 20, tai skaitā 12 apskata raksti dažādās zinātniskās monogrāfijās un žurnālos, 25 lekcijas dažādās konferencēs vai universitātēs, 18 apmācību lekcijas Binghamtonas Universitātē, 1 patents; kopš 2004. gada piedalījies Latvijā 2 Valdensa simpozijos un "Baltic Organicum Synteticum" konferencēs, šogad arī 4 PLZK un LZA ĶBMZN sēde 21. jūnijā.

Pedagoģiskais darbs: no 2014.–2017. gadam bija Binghamtonas Universitātes Ķīmijas fakultātes doktorantūras programmu vadītājs, 8 aizstāvēti un 3 topoši doktorantu promocijas darbi; 5 vadīti un aizstāvēti maģistra darbi; savas zināšanas kā konsultants sniedz dažādu pasaules valstu zinātniekiem, tai skaitā arī Baltijas zinātniekiem – pēcdoktorantūras studijas lietuvietim Romualdas Smičkus (2002–2003) un latvietei *Dr.chem.* Irinai Novosjolovai (2015–2017, RTU).

Zinātniskie projekti: 7 starptautiskie projekti (CHE, R01), pēdējos 5 gados 3 projekti; piesaistītais finansējums ir ap 1 miljonus USD gadā.

Organizatoriskais darbs: biedrs un eksperts – "National Institutes of Health, American Chemical Society", "Division of Carbohydrate Chemistry", "Journal of Biological Chemistry", prezidents – "Perspectives in Medicinal Chemistry", recenzents – "National Science Foundation" (piedalījies 16 sekcijās kopš 2009. gada).

Sergiušs MIHAĻSKIS (*Sergiusz Michalski*) – *Dr.habil.art.* (1981). Erharda Karla Tibingenes universitātes (Vācija) Mākslas vēstures institūta profesors.

Zinātnisko pētījumu virzieni: Eiropas mākslas vēsture un teorija, īpaši akcentējot Eiropas kultūras paralēles Polijas, Livonijas un visa Baltijas jūras reģiona valstu vēsturē un mākslā. Baltijas reģiona kultūras pētniecība par Reformācijas notikumiem Rīgā un Tallinā, par protestantiskās sabiedrības veidošanos un tās sociālajām pretrunām, kas izpaudušās ikonoklasma kustībā.

Publicētie darbi: 272 raksti un grāmatas, no kurām 22 atspoguļo zinātnieka veikumu Baltijas jūras baseina, Baltijas valstu, tajā skaitā arī Latvijas teritorijas kultūras, vēstures, reliģijas un mākslas procesu izpētē.

Pedagoģiskais darbs: viesprofesors Braunšveigas Tehniskajā universitātē (1991), viesprofesors Leipcigas, Ķīles, Freiburgas, Cīrihes universitātēs (1991–2001), direktors (1996–2001), mākslas vēstures profesors N. Kopernika Universitātē Toruņā (1998–2001). Valsts profesora nosaukums, ko piešķir Polijas valsts prezidents (2001).

Organizatoriskais darbs: Zviedrijas Karaliskās akadēmijas, Polijas Zinātņu akadēmijas, *Academia Europea* un Getingenes Zinātņu akadēmijas loceklis, kā arī vairāku zinātnisku žurnālu un krājumu redkolēģiju loceklis Vācijā, Polijā, Čehijā, Slovākijā un Austrijā. S. Mihaļskis sistemātiski atbalsta Baltijas valstu pētnieku darbu Tibingenes universitātē, kā arī ar lekcijām un konferenču ziņojumiem viesojas Baltijas valstīs.

Bonifācijs STUNDŽA (*Bonifacas Stundžia*) – *Dr.habil.philol.* (1996). Viļņas Universitātes profesors.

Zinātnisko pētījumu virzieni: baltu valodu un valodniecības vēsture, akcentoloģija, morfonoloģija, vārdadarināšana, lietuvišu valodas dialektoloģija, prūsistika.

Publicētie darbi: monogrāfija "Lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistēma" (1995), pētījums "The Lithuanian Language: Distinctive Features, Past and Present" (2014), sagatavotas augstskolu mācību grāmatas "Bendrinės lietuvių kalbos akcen-

tologija" (2009; 2014), Ferdinanda de Sosira "Bendrosios kalbotyros kursas" (2014), līdzautorībā izdevumi "Pirmoji prūsų knyga" (1995), "Sapūno ir Šulco gramatika" "Compendium Grammaticae Lithuanicae" (1997), "Martynas Mažvydas. Katekizmas" (1997), "Giacomo Devoto. Baltistikos raštai / Scritti baltistici" (2004), "Giuliano Bonfante. Baltistikos raštai / Scritti baltistici" (2008), "Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimo žinyna" (2007; 2008) un "Ferdinand de Saussure. Baltistikos raštai / Travaux baltistiques" (2012). Lietuvas un citu valstu lingvistiskajos izdevumos publicējis vairāk nekā 100 zinātnisko rakstu, recenziju, težu, informatīvo rakstu par baltu un lietuvišu valodniecības un tās vēstures, akcentoloģijas, morfoloģijas, fonētikas un dialektoloģijas jautājumiem. Aptuveni 60 raksti publicēti Latvijas izdevumos.

Pedagoģiskais darbs: Viļņas Universitātes profesors (kopš 1997), Baltistikas katedras vadītājs (1996–2012), Filoloģijas fakultātes dekāns (1997–2006). Stažējies, lasījis lekcijas, piedalījies zinātniskās konferencēs Latvijas, Polijas, Zviedrijas, Krievijas, Vācijas, Holandes, Čehijas, Itālijas, Spānijas, Francijas, Beļģijas, Ungārijas, Austrijas, Norvēģijas un Izraēlas universitātēs.

Organizatoriskais darbs: 1983. gadā ievēlēts par Milānas valodnieku biedrības korespondētājlocekli. 1994.–2000. gadā bijis Lietuvas Zinātnes padomes loceklis, no 2001. gada – eksperts, Lietuvas Valsts zinātnes un studiju fonda eksperts, nacionālās programmas "Tautinis identitetas ir jo īssaugojamas globalizācijas slyšgomis" komitejas priekšsēdētājs (2006–2008). Latvijas augstākās izglītības atestācijas komisijas eksperts (kopš 2000), Latvijas Universitātes Goda doktors (2016). Lietuvas zinātnes prēmiju komisijas loceklis (2006–2008). Žurnāla "Baltistica" redaktors (kopš 1996). Žurnālu "Baltu filoloģija" (Latvija), "Balto-slavjanskie issledovaniya" (Krievija) un "Acta Baltico-Slavica" (Polija) redakcijas kolēģijas loceklis. Valsts valodas (lietuvišu) komisijas loceklis (kopš 1992). Kopš studiju laikiem uzturējis saikni ar latviešu valodniekiem, 1987. gadā stažējies Latvijas Valsts Universitātē, aktīvi darbojas Latvijas augstākās izglītības novērtēšanā un augstskolu un studiju programmu akreditēšanā, gan arī Latvijas Universitātes profesoru padomē. Latvijas Universitāte par ieguldījumu studiju procesa izvērtēšanā un pilnveidošanā piešķirusi Goda doktora nosaukumu.

Atzinības: Jona Kazlauska prēmijas laureāts (2008). 2011. gadā saņēmis Baltijas Asamblejas medaļu par ieguldījumu Baltijas valstiskuma stiprināšanā, 2013. gadā piešķirts Tauragnes goda pilsoņa nosaukums par īpašiem nopelniem Lietuvas zinātnē un dzimtas Tauragnes izloknes izpētē. Lietuvas Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis (kopš 2012), Eiropas Akadēmijas (*Academia Europaea*) loceklis (kopš 2013).

GODA LOCEKĻI

Māris BALTIŅŠ – *Dr.habil.med.* (1995). Valsts valodas centra direktors (2009), Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas priekšsēdētājs (2016), Valsts valodas komisijas loceklis (2004).

Zinātnisko pētījumu virzieni: lietuvišu terminoloģijas izstrādes principi un lietuvišu terminoloģijas vēsture; augstskolu vēsture; sabiedrības veselība; agrāk: iekšējās slimības, it īpaši hroniskas nespecifiskas plaušu slimības.

Publicētie darbi: kopējais skaits (ieskaitot konferenču tēzes) – vairāk nekā 250, tai skaitā 4 grāmatas un dalība 6 kolektīvās monogrāfijās, daudzkārt bijis zinātnisku darbu atbildīgais redaktors vai zinātniskais redaktors.

Zinātniskie projekti: LZP grantu projektu vadītājs (1991–2004); galvenais izpildītājs galvenais izpildītājs Eiropas Savienības *eContent* projektā "Sabiedrības veselības terminu daudzvalodu datubāze" Eiropas Komisijas ekselences projektā LINEE (*Language in a Network of European Excellence*, 2007–2008).

Organizatoriskā darbība: žurnāla "Latvijas Ārsts" medicīnas redaktors (1989–1999); Latvijas Medicīnas akadēmijas zinātņu prorektors (1992–1995); LU Medicīnas fakultātes domes priekšsēdētājs (1998–2004); LU Zinātnes un tehnikas muzeja direktors (2001–2004); valsts aģentūras "Tulkošanas un terminoloģijas centrs" direktors (2004–2009); LU Rakstu sērijas "Zinātņu vēsture un muzejniecība" redaktors (2001–2005, pēc tam redkolēģijas loceklis).

Pedagoģiskā darbība: docējis studiju kursus: (1) Latvijas Medicīnas akadēmijā (Rīgas Medicīnas institūta): sabiedrības veselība un epidemioloģija (1992–1998); vadījis nodarbības studiju kursus "iekšējās slimības" IV un VI k. studentiem (1984–1992) un "endokrīnoloģija" (1985–1988); (2) Latvijas Universitātē: sabiedrības veselība (1998–2006); Vides veselība (1998–2006); medicīnas ētika (1998–2004); ievads medicīnā (1998–2006), kā arī piedalījies studiju kursa "zinātnes valoda" docēšanā doktorantiem (2002–2003); (3) bijis viesdocētājs Ziemeļvalstu Sabiedrības veselības skolas (Gēteborgā) sabiedrības veselības maģistrantūras programmā (1999–2004); (4) Rīgas Juridiskajā augstskolā: terminoloģijas teorija un prakse (2008–2015); ievads valodniecībā (2012–2015); (5) Rīgas Stradiņa universitātē: globālā veselība (kopš 2015).

Izdota mācību grāmata: M. Baltiņš "Lietišķā epidemioloģija". Rīga: Zinātne, 2003, 354 lpp. Vadībā izstrādāti un aizstāvēti aptuveni 20 maģistra darbi, 10 kvalifikācijas darbi un 6 bakalaura darbi.

Atzinības: Paula Stradiņa balva medicīnas vēsturē (kopā ar *Dr.habil.med.* Daci Baltiņu, 2017).

LZA SENĀTA LĒMUMI

Turpinājums no 1.lpp.

6. Apstiprināt balvu ekspertu komisiju lēmumus un piešķirt sekojošas **Jauno zinātnieku balvas**:

Dr.phys. Jeļenai MIKĒLSONEI (LU Cietvielu Fizikas institūts) par darbu "Virsmas reljefa hologrāfiskais ieraksts azobenzolu savienojumos". Vad. *Dr.phys.* J.Teteris,

Mg. Andai SĪPOLAI (LU Ķīmijas fakultāte, Latvijas Organiskās sintēzes institūts) par darbu "Dihidropirimidīnu sintēze un pielietojums vīrusu kapsīdu inhibēšanai un pincera kompleksu iegūšanai". Vad. *Dr.chem.* B. Vīgante, kons. *Dr.chem.* P. Arsenjans,

Mg. Lāsmāi GRĪNBERGAI (Latvijas Lauksaimniecības universitāte) par darbu "Sadarbība un kooperācija kā bioloģiskās

lauksaimniecības attīstību veicinoši faktori Latvijas reģionos". Vad. LZA ist.loc. B. Rivža,

Mg. Ilzei ĻAKSAI-TIMINSKAI (LU Humanitāro zinātņu fakultāte) par darbu "Latviešu romānistika PSRS 20. gadsimta 20.–30. gados". Vad. *Dr.philol.* I. Kalniņa.

LZA Senāta priekšsēdētājs **J. Stradiņš**
LZA Senāta zinātniskā sekretāre **A. Edžiņa**

ZINĀTNIĒKU PRIEKŠLIKUMI ZINĀTNES UN AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS JOMAS PILNVĒRTĪGAS DARBĪBAS NODROŠINĀŠANAI

Viens no nozīmīgākajiem pagājušā gada zinātnes notikumiem Latvijā – IV Pasaulē latviešu zinātnieku kongress (Rīga, 2018. gada 18.–20. jūnijs) – noslēdzās ar ierosmi 2019. gadu valstī noteikt par Nacionālo zinātnes un augstākās izglītības gadu. Ierosme saistīta ar Latvijas augstākās izglītības iestāžu – Latvijas Mākslas akadēmijas (1919. gada 20. augusts), Latvijas Universitātes (1919. gada 28. septembris), Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas (1919. gada nogale) – dibināšanas 100. jubilejas atceri un bija vērsta uz problēmu aktualizēšanu, kas kavē abu jomu un līdz ar to arī tautsaimniecības pilnvērtīgu attīstību. Ierosme diemžēl savu statusu joprojām nav mainījusi – tā joprojām ir tikai ierosme.

Lielas cerības Latvijas zinātnieku sabiedrība saista ar jauno valdību, kuras pārstāvji apliecinājuši, ka zināšanās balstīta ekonomika un pilnvērtīgi funkcionējoša zinātnes ekosistēma ir vienīgais veids, kā nodrošināt valsts ekonomisko izrāvienus un līdz ar to arī sabiedrības labklājību. Zemāk apkopotī Latvijas zinātnieku pārstāvošo organizāciju iesniegtie priekšlikumi valdības deklarācijai zinātnes un augstākās izglītības jomā.

2019. gada 11. janvārī LZA izsūtīja 13. Saeimas frakcijām vēstuli ar pieciem priekšlikumiem, kas būtu iekļaujami valdības deklarācijā un turpmākajā darbībā īstenojami. Kopā ar **LZA prezidentu Ojāru Spārīti** vēstuli parakstīja **Latvijas Zinātnes padomes priekšsēdētājs Jānis Kloviņš** un **Latvijas Augstskolu profesoru asociācijas priekšsēdētāja Baiba Rivža**.

Vēstulē iekļautie priekšlikumi:

1. Lai palielinātu zinātnes un augstākās izglītības pētniecisko kapacitāti, ir jānodrošina valsts finansējuma pieaugums **zinātnē 1% no IKP līdz 2020. gadam**. Tas nozīmē valsti pildīt **Zinātniskās darbības likumu** (33. pants (2)), nodrošinot ikgadēju finansējuma pieaugumu zinātniskajai darbībai ne mazāku par 0,15% no IKP; un pildīt **Augstskolu likumu** (78. pants (7)), nodrošinot ikgadēju finansējuma pieaugumu studijām valsts dibinātās augstskolās (VDA) ne mazāku par 0,25% no IKP, līdz valsts finansējums VDA sasniedz vismaz **2% no IKP**. Ka arī visām nozāres ministrijām ir jāparedz finansējums vismaz **2 milj. EUR gadā** nozārei **svarīgu ilgtermiņa pētniecības projektu realizācijai**.

2. Lai nodrošinātu zinātnes resursu efektīvu izmantošanu, ir

nepieciešams valsts un Eiropas struktūrfondu zinātnes projektu **finansējumu dalīt caur vienu institūciju**, kura ir Ministru prezidenta pārraudzībā. Tas nodrošinātu caurspīdīgumu finansējuma sadalē un projektu izvērtēšanas kompetences pieaugumu ilgtermiņā valstī.

3. Lai palielinātu zinātnes un augstākās izglītības kvalitāti, esošajā finansējuma piešķiršanas sistēmā (zinātnes bāzes finansējums un augstskolu finansējums) ir **būtiski jāpalielina īpatsvars finansējuma piešķiršanai pēc kvalitāti raksturojošiem rezultātiem rādītājiem** (piem., publikāciju citējamība, augstskolu beidzēju atalgojums un radītās darbavietas).

4. Lai nodrošinātu prognozējamību, **finansējums jāpiešķir uz ilgāku periodu nekā vienu gadu un jāveido akadēmiskā personāla politika** (piem., profesoru tenūra), kas veicinātu akadēmiskā personāla (piem., valsts profesora) pieņemšanu darbā uz periodu, kas ir ilgāks nekā seši gadi.

5. Lai palielinātu zinātnes atdevi ekonomikā, ir jānodrošina **atbalsts pētniecības programmai, kas veicina akadēmisko institūciju sadarbību ar uzņēmumiem un jaunu uzņēmumu radīšanu**, piešķirot finansējumu caur Inovāciju un tehnoloģiju attīstības fondu.

Ar līdzīgu iniciatīvu publiskajā telpā nākuši klajā **LU Nacionālās zinātnes platformas FOTONIKA-LV pārstāvji Vidvuds Beldavs un Arnolds Ūbelis**². Balstoties TEHNOPOLIS ekspertu atzinumos, viņi izvirza sekojošus priekšlikumus valdības deklarācijas tekstam:

“EUROSTAT un OECD statistika uzrāda Latvijas tautsaimniecības neapmierinošo konkurētspēju (Baltijas valstīs, Baltijas jūras reģionā, ES un pasaulē) augstākās raudzes zināšanu un augstas pievienotās vērtības tehnoloģiju radīšanā un to eksporta apjomā. Latvija ir starp pēdējām ES dalībvalstīm 2016. un 2017. gadā ar inovāciju, konkurētspējas un pētniecības izcilības rādītājiem. Summējoties ar citiem faktoriem, tas rada krīzes situāciju, jo zinātne un pētniecība ir valsts labklājības un drošības nepieciešamais nosacījums, tās starptautiskās atzinības un eksportspējas garantants un tamdēļ ir paredzēts:

1. Nekavējoties, attiecīgi ietaupot laiku un administratīvos

resursus, **atrast papildus finansējumu vēl 40 neatkarīgā starptautiskā ekspertizē izcili vērtētiem Latvijas Zinātnes padomes fundamentālo un lietišķo pētījumu projektu konkursa otrās kārtas projektiem** no nacionālā budžeta rezerves fonda un, detaļas izvērtējot, ES struktūrfondu pieejamību finansēt vēl 40 ERAF 1.1.1.1. pasākuma “Praktiskās ievirzes pētījumi” starptautiski izcili vērtētus projektus, kas kopā nodrošinās 400 darba vietas augstas klases zinātniekiem, piesaistīs jaunos zinātniekus un būtiski paaugstinās par ES struktūrfondu naudu radītās infrastruktūras un iepirkta aprīkojumu noslodzi un izmantošanas efektivitāti.

2. Turpināt **pilnveidot zinātnes finansējuma sistēmu**, izvērtējot un būtiski samazinot nesakarīgu birokrātisku prasību slogu, kas bez papildu ieguldījumiem cels kvalitāti un starptautisko konkurētspēju.

3. Sekojot viedās specializācijas stratēģijai, **veicināt uzņēmēju un zinātnisko institūciju sadarbību**, sekmēt zinātnes darba rezultātu komercializāciju, vērstu uz tautsaimniecības attīstību, stiprinot universitāšu lomu šajā procesā.

4. **Nodrošināt pilnvērtīgu valsts pasūtījumu zinātnē**, ieviešot jaunas valsts pētījumu programmas visās nozarēs ilgtermiņa izaugsmei un efektīvai resursu izmantošanai.

5. **Konsolidēt zinātnes un inovāciju finansēšanas sistēmas institucionālo modeli**.

6. **Izveidot valsts atbalstītu programmu, lai novērstu topošo krīzi zinātnieku un tehnisko darbinieku skaitā** ar rekrutēšanu un repatriēšanu no ārpus Latvijas, kā arī – iesaistot diasporas zinātniekus Latvijas zinātnes veicināšanā.”

2019. gada 22. janvārī **Latvijas Jauno zinātnieku apvienība** prezentēja savus priekšlikumus Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijā. To būtība izklāstīta LJZA valdes priekšsēdētājas Ieva Siliņš rakstā (3. 4. lpp.).

¹ Ar pilnu vēstules tekstu var iepazīties LZA mājaslapā

² V. Beldavs un A. Ūbeļa rakstu “Pēdējie var būt pirmie...” lasiet žurnāla “lr” elektroniskajā versijā, skat. <https://lr.lv/2019/01/18/pedejie-var-but-pirmie>. Publicēts 2019. gada 18. janvārī

DEKLARĀCIJA PAR ARTURA KRIŠJĀNA KARIŅA VADĪTĀ MINISTRŪ KABINETA IECERĒTO DARBĪBU

Rīgā, 2019. gada 23. janvārī

ZINĀTNE UN PĒTNIECĪBA

56. Nodrošināsim Augstskolu likumā un Zinātniskās darbības likumā noteikto budžeta pakāpenisku palielinājumu augstākajā izglītībā un zinātnē.

57. Turpināsim pilnveidot zinātnes finansējuma sistēmu, nodrošinot kvalitāti un starptautisko konkurētspēju.

58. Īstenojot viedās specializācijas stratēģiju, veicināsim uzņēmēju un zinātnisko institūciju sadarbību, sekmēs zinātnes darba rezultātu komercializāciju un sasaisti ar tautsaimniecības attīstību un stiprināsim universitāšu lomu šajā procesā.

59. Nodrošināsim pilnvērtīgu valsts pasūtījumu zinātnē, ieviešot jaunas valsts pētījumu programmas visās nozarēs ilgtermiņa izaugsmei un efektīvai resursu izmantošanai.

60. Lai paaugstinātu augstskolu un zinātnisko institūciju darbības kvalitāti un starptautisko konkurētspēju, kā arī programmu Apvārsnis 2020 un Apvārsnis Eiropa finansējuma piešķiršanu, veiksīm nepieciešamo konsolidāciju augstskolu un zinātnisko institūciju darbībā.

LATVIJAS JAUNO ZINĀTNIĒKU PIEDĀVĀTAIS TRĪS PILĀRU REZULTĀTORIENTĒTAIS BĀZES FINANSĒJUMA SADALĪJUMA MODELIS

Latvijas ieguldījumi zinātnē un pētniecībā krietni atpaliek no citu Eiropas valstu ieguldījumiem (Pēc 2017. gada Eurostat datiem: Latvija iegulda pētniecībā un attīstībā 0,51% no IKP, Lietuva – 0,88%, Igaunija 1,29%, vidēji ES – 2,07%). 2017. gada rudenī mēs, Latvijas Jauno zinātnieku apvienības pārstāvji, uzdevām sev jautājumu: jā, ieguldām mazāk, bet vai mums tiešām ir nepieciešams ieguldīt vairāk? Meklējot zinātnisku un pierādījumus balstītu atbildi, mūsu Konsultatīvās padomes un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras Zināšanu ekonomikas padomes loceklis Andrejs Siliņš, apbruņojies ar makroekonomikas teorijas grāmatām, vērsās pie Latvijas Bankas, lūdzot sniegt atbildi uz šo jautājumu. Andreja lūgums tika uzklauts un rezultāts pētījumā, kas tika pārpublicēts arī “Zinātnes Vēstnesī” (Ieguldījumi izglītībā un zinātnē – atslēga izklūšanai no zemu ienākumu slazda: <https://www.makroekonomika.lv/ieguldijumi-izglitiba-un-zinatne-atslega-izklusana-no-zemu-ienakumu-slazda>). Pētījums parādīja, ka – jā, ieguldījumi Latvijas zinātnē atmaksājas, bet ar nosacījumu, ka līdzekļi tiek sadalīti un apsaimniekoti efektīvi un rezultatorientēti.

Šajā brīdī Latvijas Jauno zinātnieku apvienības (LJZA) Augstākās izglītības un zinātnes politikas darba grupa uzsāka darbu pie zinātnes bāzes finansējuma modeļa, kas ļautu īstenot šos priekšnosacījumus ceļā uz augstāku dzīves līmeni valstī. Par pamatu ņēmām rezultātus rādītājus otrajā pilārā, pievienojot

stabilitātes un izaugsmes garantu – izcilu grupu vadītājus – pirmajā pilārā un izaugsmei trešajā. Modeļa koncepts ir grupas darbs, tomēr īpaši jāizceļ LJZA valdes locekļa, Augstākās izglītības un politikas darba grupas vadītāja Guntara Kitenberga ieguldītais resurss. Izstrādes procesā regulāri konsultējāmies ar Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvjiem. Kaut mūsu skatījums regulāri atšķīrās, ministrija vienmēr ir bijusi un ir gatava uz klausīt mūsu redzējumu un argumentāciju un šī brīža modeļa redakcija ņem vērā gan zinātnieku puses vajadzības, gan IZM svarīgās niansas. Izstrādātais koncepts tika pārrunāts ar Latvijas izcilākajiem zinātniekiem – vizionāriem, kā arī citiem spēlētājiem nozarē: Latvijas Zinātnes padomi, Latvijas Zinātņu akadēmijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības un Latvijas Studentu apvienības pārstāvjiem. Esam pateicīgi visām iesaistītajām pusēm par ieguldīto darbu, idejām, papildinājumiem un kritiku, kas ir ļāvusi pilnveidot mūsu trīs pilāru modeli. Īpašs paldies vēlamies teikt Pēterim Trapencierim un Andrejam Siliņam no Latvijas Zinātņu akadēmijas par pārrunās pavadītajām stundām, atbalstu un idejām.

Paralēli ar jauno zinātnieku redzējumu tika iepazīstināti tajā ieinteresētie politiķi (LJZA vēstule partijai pārstāvjiem tika pārpublicēta “Zinātnes Vēstnesī”).

Turpinājums – 4.lpp.

DISKUSIJA PAR ZINĀTNES NĀKOTNI LATVIJĀ

Turpinājums no 1.lpp.

Akadēmiķis A. Siliņš aicināja valdību palielināt intelektuālo vērtību lomu sabiedrībā, lai nākotnē izvairītos no situācijām, kad populisms dominē pār saprātu. To var izdarīt profesori augstskolās un zinātnieki. Šajā gadā, ko zinātnieki aicina nosaukt par zinātnes un izglītības gadu, lai zinātnieki izjustu, ja ne finansālu pieaugumu pētniecībai, tad vismaz attieksmes maiņu!

Akadēmiķe Tatjana Koķe norādīja uz pretrunu, kas fiksējama starp idejām par nepieciešamību palielināt iedzīvotāju skaitu, veidot iekļaujošu sabiedrību un veicināt konkurētspēju no vienas puses un Ministru kabinetā 18. decembrī pieņemto lēmumu pārbaudīt angļu valodas zināšanas potenciālajiem ārzemju studentiem no otras. Akceptējot šo lēmumu, nav izvērtēts apstāklis, ka Latvijas augstskolām nav viegli ieinteresēt ārvalstu studentus, un tas, ka tuvākā reģiona konkurējošām universitātēm šādas prasības nepastāv.

Akadēmiķis Leonīds Ribickis ieteica sekot Igaunijas, Somijas, Vācijas un citu valstu piemēram un ieviest Latvijā valsts finansētu augstāko izglītību, jo “tas ir vienīgais veids, kā mēs varētu kaut kādu lēcieni izdarīt”.

Noslēdzot diskusiju, A. Ašerādens apliecināja, ka izmainīt zinātnes un izglītības finansēšanas paradigmu ir viņa augstākā

līmeņa prioritāte, un izteica cerību, ka pagrieziena punktu šajā jautājumā izdosies sasniegt rudenī, darbā pie 2020. gada valsts budžeta.

Pēc PKC vadītāja Pētera Vilka prezentācijas, kas ieskicēja Nacionālā attīstības plāna pamatnostādnes 2020.–2030. gadam, izvērtās plaša domu apmaiņa. Tās centrālais jautājums bija – ja mēs virzāms uz zināšanās balstītu ekonomiku, tad kur starp šiem sešiem NAP kodola punktiem (tautas ataudze un dzīvīdze; zināšanas un prasmes; materiālā labklājība; dzīves vide; kultūra, sports, atpūta; valstiskums un pilsoniskā apziņa) ir vieta zinātnē un pētniecībai? Uz ko saņēma atbildi, ka tās “iet roku rokā ar zināšanām un prasmēm un materiālo labklājību”.

Senatorus interesēja, vai iepriekšējais NAP ir bijis pienācīgi izvērtēts, ne tikai rādējot liknes un fiksējot kāpumus un kritumus atsevišķos rādītājos, bet atbildot uz jautājumu, – kāpēc prognozes nav piepildījušas un ieguldījumi nav atmaksājušies? P. Vilks atzīmēja, ka šis ir ļoti nozīmīgs jautājums – “mēs fotogrāfiju uztaisām, mēs apzināties, kur mēs esam”, bet nav atbildes, – kāpēc mēs tur esam? Šobrīd kopā ar LU sociologu grupu PKC pēta, kādas iniciatīvas Saeimā jāīsteno, lai demogrāfiskā situācija uzlabotos. Dzīvības jautājumu risināšanai bija ieguldīti lieli resursi.

Uz LZA Senāta priekšsēdētāja Jāņa Stradiņa jautājumu, kā

realizēties iepriekšējais NAP, kura apspriešanā līdzdarbojās arī zinātnieki, un vai jaunais plāns ir turpinājums iepriekšējam vai izvērsums? PKC vadītājs atbildēja, ka plāna izvērtējums 2018. gada februārī ir skatīts Ministru kabinetā un šobrīd ir pieejams PKC mājaslapā. Viņš uzsvēra, ka iepriekšējais plāns veidojis pamatu jaunā NAP piedāvājumam, idejiskajam kodolam, jo “pēctecībai jābūt”. Viņš aicināja visiem iesaistīties NAP veidošanas nākamajā posmā, kad taps plāna redakcija.

Pēc izsmeļošās IZM pārstāvja Dmitrija Stepanova prezentācijas par zinātnes lomu Latvijā NAP kontekstā, kurā bija definētas gan zinātnes un augstākās izglītības prioritātes, sasniedzamie rezultāti un atbalsta mehānisms darbības nodrošināšanai un mērķu sasniegšanai pārskata periodā (prezentācija pieejama LZA) sekoja akadēmiķu ieteikums, runājot ar uzņēmējiem, darba devējiem, prezentācijā mainīt akcentus un runāt viņiem saprotamā valodā – par izstrādāto un patentiem, ko netrūkst, nevis augsti citējamām zinātniskām publikācijām. A. Siliņš rezumējot teica, ka NAP ir vērts saprātīgas, ātri attīstošas valsts virzienā, un IZM kolēģi labi iezīmējuši zinātnes jomas aktualitātes tajā, un aicināja uz turpmāku ciešu sadarbību intelektuālo vērtību nesēju palielināšanai valstī.

Iļze Boldāne-Zeļenkova
Foto – Kristaps Broks

ORIGINĀLS PĒTĪJUMS PAR KREATIVITĀTES PSIHOLĒGIJAS SIMTGADI LATVIJĀ

Monogrāfijas prezentācija LZA 2018. gada 30. novembrī. Autogrāfus sniedz grāmatas autore Rita Bebre

Foto – A. Atvars

Profesores *Dr.psych.* Ritas Bebres monogrāfija "Radošuma pētniecība Latvijā (1922 – 2018)" ir pirmā tāda satura un plašuma grāmata par radošuma pētniecību, kreativitātes psiholoģijas izveidi un attīstību Latvijā gandrīz simt gadu periodā un ir veltīta Latvijas 100 gadu jubilejai (Rīga, 2018, 249 lpp.). Tās izdošanu finansiāli atbalstījis Valsts Kultūrkapitāla fonds.

Monogrāfija satur oriģinālu pētījumu analīzi, un pati grāmata veido pētījumu kā kopveselumu. Tajā vērtēti Latvijā veiktie pētījumi daiļrades psiholoģijas, kreativitātes psiholoģijas un kreatoloģijas jomā, atklāts pašas autores piensums un inovācijas minētās jomās, kā *radošums* (autore jaunvārds, 1997), *recipients*, *kreatoloģija* u.c.

R. Bebres darbā ir savienota vēsturiskā likne starp 20. gs. 20.–30. gadu pētījumiem un mūsdienām – 21. gs. pirmo gadu desmitu pētījumiem, jaunākajiem promocijas darbiem Latvijā kreativitātes psiholoģijā un plašākā radošuma pētījumu problematikā.

Būtiska grāmatas vērtība ir tās sākuma daļa, kur vērtēti daiļrades psiholoģijas pētījumi, sākot no P. Birkerta, P. Dāles, J. Bundula (20. gs. 20.–30. gadi) līdz R. Bebres, I. Istenās, I. Nagles (21. gs. pirmie gadu desmiti) un citu mūsdienā pētnieku ieguldījumam. Liela vērtība ir grāmatas daļa, kur ar novatorisku pieeju apkopoti konkrēti pētījumu dati par radošumu no dažādu zinātnes nozaru aspektiem (psiholoģijas, pedagoģijas, filoloģijas, literatūrzinātnes, muzikoloģijas, ģenētikas, uzņēmējdarbības u.c.) un analizēta kopaina, par pamatu ņemot

dažādu Latvijas autoru publikācijas. Grāmatas pēdējā nodaļa par kreatoloģiju kā 21. gadsimta starpnozaru zinātņu, ko Latvijā, balstoties uz saviem pētījumiem no dažādu zinātnes nozaru aspektiem, iedibinājis R. Bebre, ir rosinājums pievērsties šim perspektīvajam pētniecības virzienam. Tas guvis starptautisku atbalstu arī no kreativitātes pētniekiem un institūcijām Ungārijā, Irānā, Itālijā, Zviedrijā, Igaunijā, Lietuvā, Krievijā un daudzās citās valstīs.

Monogrāfija atspoguļoja kreativitātes pētniecības attīstību arī no institucionālā viedokļa. Ja pirmie pētījumi daiļrades psiholoģijā (P. Birkerts, P. Dāle, J. Bunduls, R. Bebre) tika veikti pēc individuālas pašiniciatīvas, tad attīstības turpinājumu nodrošināja pētniecības institucionalizācija: tika nodibināts Kreativitātes zinātniskais centrs, vēlāk institūts (dibinātāja un direktore R. Bebre), notika 17 starptautiskas kreativitātes konferences (organizatore un vadītāja R. Bebre), izdoti 11 starptautiski anonīmi recenzēti zinātnisko rakstu krājumi "Radoša personība / Creative Personality" (sastādītāja un redaktore R. Bebre), izdota virkne citu zinātnisku izdevumu.

R. Bebres ieguldījums un piensums Latvijas psiholoģijas attīstībai ir nozīmīgs. Faktiski autore, balstoties savā zinātniskā un pedagoģiskā darba pieredzē, ievērojot pagājušā gadsimta pirmās daļas psiholoģijas klasiku devumu, to idejas, ir iedibinājis un attīstījis Latvijā veselu psiholoģijas zinātnes apakšnozari – kreativitātes psiholoģiju. Kreativitāte šobrīd ir viens no *topa* tematiem pedagoģijā, biznesā, psiholoģijā. Pētniecībā ieinteresētie grāmatā atradīs priekšlikumus tematu un metožu izvēlei, plašu literatūras sarakstu. Grāmatas teksts labā valodā, pārsvarā viegli lasāms, ir harmoniski plūstošs un saistošs.

Monogrāfijas atvēršana notika gada nogalē Latvijas Zinātņu akadēmijas Portretu zālē, apvienojot to ar Latvijas Zinātnieku savienības 30. gadadienu, kas kuplīnāta ar R. Bebres organizēto zinātnisko konferenci par grāmatas tematiku. Tajā ar prezentācijām piedalījās *Dr.habil.paed.* Daina Lieģeniece, *Dr.paed.* Daira Kalēja–Gasparoviča, *Dr.psych.* Emīls Kālis un autore, kas demonstrēja arī populārzinātnisko filmu "Radošas personības psiholoģija", kurā intervēti daži Latvijas radošākie cilvēki: komponists Pēteris Vasks, pianists Vestards Šimkus, zinātnieks Ivars Kalviņš u.c.

Grāmatu var atrast lielākajās Latvijas un visu augstskolu bibliotēkās, kā arī internetā: *Google+ ritabrebekreativitate*; *videofilmu: Google Rita Bebre* (YouTube, LZS, 2018. gada 3. dec.).

Guna Svence, LU profesore

LATVIJAS JAUNO ZINĀTNIĒKU PIEDĀVĀTAIS TRĪS PĪLĀRU REZULTĀTORIENTĒTAIS BĀZES FINANSĒJUMA SADALĪJUMA MODELIS

Turpinājums no 3.lpp.

Šī gada 22. janvārī LJZA tika lūgti prezentēt savu piedāvājumu Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju apakškomisijā, kas tika izveidota pēc Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības, Latvijas Studentu apvienības un LJZA kopīga lūguma. Apakškomisijas sēdē bija novērojama iesaistīto pušu gatavības pārmaiņām un atbalsts piedāvājumam, kā arī tika panāktas vienošanās par nākošajām tikšanās reizēm modeļa izstrādē.

Bāzes finansējuma jaunais sadalījuma mehānisms ir balstīts uz trim pilāriem: **stabilu vadošo pētnieku skaits institūcijā, institūcijas zinātniskās darbības rezultātiem un attīstības komponenti**. Ikviens zinātniskā institūcija var pretendēt uz bāzes finansējumu un atkarībā no tās darbību raksturojošajiem skaitliskajiem rādītājiem (vadošo pētnieku skaits, zinātniskās darbības rādītājiem un piedalīšanās kādos "attīstības projektos"), tā saņem bāzes finansējumu. Lai katrā institūcijā izveidotu patstāvīgi finansētu, augsti kvalificēta zinātniskā personāla "kodolu", tiks veidotas pastāvīgi finansētas zinātnieku – grupu vadītāju – vietas. Optimālo grupu vadītāju skaitu institūcijā izvērtēs starptautiskie eksperti (institūciju regulārā starptautiskā izvērtējuma ietvaros). Katrai vadošā pētnieka pozīcijai būtu piesaistīts fiksēts finansējums sešiem gadiem. Ik pēc sešiem gadiem ir plānots vadošā pētnieka darbības izvērtējums. Ja darbības rezultāti ir labi un izcili, finansējumu pagarina, ja ne

– konkrēto vietu slēdz vai izsludina jaunu atklātu, starptautisku konkursu uz vakanto pozīciju. Otrā pilāra finansējuma komponente tiek piešķirts balstoties uz zinātniskajam institūtam iepriekšējo 3 gadu laikā sasniegtajiem darbības rādītājiem (cik un kādi zinātniskie raksti publicēti, cik finansējuma piesaistīts pētniecībai, cik doktora disertāciju sagatavots). Atšķirībā no projektu konkursu finansējuma, kur zinātniskās grupas un institūcijas "sacensās" ar idejām, kuras grasās realizēt nākotnē, tad bāzes finansējums tiek sadalīts balstoties uz esošajiem sasniegumiem iepriekšējo 3 gadu periodā. Trešā pilāra finansējums ir plānots kā investīcijas Latvijas zinātnieku sabiedrībai svarīgām iniciatīvām (piemēram, kopīgas infrastruktūras izveide un koplietošana noteiktiem mērķiem).

Pirmā pilāra īpatsvars ir 45% un katrai uz 6 gadiem nodrošinātajai zinātniskās grupas vadītāja vietai tiks nodrošināts 45 000 eiro gadā liels finansējums. Otrā pilāra īpatsvars ir 45%. Snieguma rādītāji tiek aprēķināti ņemot vērā organizācijā aizstāvēto doktora disertāciju skaitu (10%), izstrādāto kvalitatīvo publikāciju skaitu (30%), piesaistīto ārvalstu finansējumu (30%) un piesaistīto privātā sektora finansējumu (30%). Trešā, attīstības pilāra īpatsvars ir 10%.

Ar finanšu aprēķiniem, ieviešanas modeļiem un citām detaļām ir iespējams iepazīties LJZA.

Ieva Siliņa, LJZA valdes priekšsēdētāja

ZINĀTNISKĀS INSTITŪCIJAS AICINĀTAS PIEDALĪTIES KONKURSĀ PAR PĀRTIKAS UN UZTURA DROŠĪBU

Izglītības un zinātnes ministrija ir iesaistījusies Kopējo programmas iniciatīvu "Veselīgs uzturs veselīgam dzīvesveidam", "Lauksaimniecība, pārtikas nodrošinājums un klimata pārmaiņas" un "Veselīgas un produktīvas jūras un okeāni" kopīgi veidotajā konkursā "Zināšanu kopa par pārtikas un uztura drošību", kas zinātniskajām institūcijām tiks atvērts **29. janvārī**. Izglītības un zinātnes ministrija finansēs zināšanu kopas aktivitātes līdz 50 000 eiro apmērā. Zināšanu kopas mērķis ir savest kopā dažādu disciplīnu zinātniekus un pārtikas un uztura industrijas

pārstāvjus, pārtikas ražotājus un patērētājus, lai izveidotu starptautisku konsorcijs pārtikas un uztura drošības pētniecības jomās. Izveidotais konsorcijs īstenos kopējas multidisciplināras aktivitātes ar mērķi integrēt papildu ekspertīzi, zināšanas, zinātnes infrastruktūru un datubāzes noteiktās pārtikas un uzturas drošības jomās. Konsorcijs risinās esošos starpnozaru izaicinājumus, piemēram, standartizācija un harmonizācija, datu vākšana, dalīšanās ar datiem un zināšanām un zināšanu izstrūkumu. Zināšanu kopas konkurss tiks īstenots trīs kārtās. Pirmajā

Aizstāvēšana

2019. gada 15. februārī plkst. 16.00 Latvijas Universitātes Datorzinātnes nozares promocijas padomes atklātā sēdē, LU Matemātikas un informātikas institūta 413. telpā, Raiņa bulvāri 29

ASKARS SALIMBAJEVS

aizstāvēs promocijas darbu "**Latviešu valodas modelēšana automatiskai runas atpazīšanai**" datorzinātņu doktora (*Dr.sc.comp.*) zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: *Dr.sc.comp.* J. Zuters (LU), *Dr. T.* Alume (Tallinas Tehnoloģiju universitāte, Igaunija), *Dr. T.* Krilavičius (Vītauta Diža universitāte, Lietuva).

Ar promocijas darbu var iepazīties LU Raiņa bulvāra bibliotēkā (Raiņa b. 19, 203. telpa).

2019. gada 25. februārī plkst. 11.00 Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskolas "RISEBA" 214. telpā, Rīgā, Meža ielā 3 notiks RISEBA promocijas padomes atklātā sēde, kurā

INITA HENILANE

aizstāvēs promocijas darbu "**Mājokļu ilgtermiņa finansēšanas instrumentu ieviešanas piemērotības vērtēšana Latvijā**" / "**An assessment of long-term financing instruments for housing according to their suitability for introduction in Latvia**" doktora grāda vadībinātnē iegūšanai.

Recenzenti: *Dr.oec.* Irina Kuzmina –Merlino (Transporta un sakaru institūts), *Dr.oec.* Ingrida Jakušonoka (Latvijas Lauksaimniecības universitāte), *Dr. Jurgita Raudeliūniene* (*Vilnius Gediminas Technical University*, Lietuva).

Ar promocijas darbu var iepazīties Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskolas "RISEBA" bibliotēkā, Rīgā, Meža ielā 3, un ar darba kopsavilkumu elektroniskā veidā: www.riseba.lv.

2019. gada 26. februārī plkst. 15.30 Transporta un sakaru institūta (TSI) Transporta un loģistikas promociju padomes atklātā sēdē TSI konferenču zālē (4–130) Rīgā, Lomonosova ielā, 1

IYAD ALOMAR

aizstāvēs promocijas darbu "**Pētījums par alternatīvām meto-
dēm virszemes transportlīdzekļu kustības kontrolei lidostās**" inženierzinātņu doktora zinātniskā grāda iegūšanai transporta un satiksmes nozarē.

Recenzenti: *Dr.sc.ing.* Irina Jackiva (TSI); *Dr. Ing* Klaus Richter. (*Institute of Logistics and Material Handling Systems of the Otto-von-Guericke-University Magdeburg*, Vācija); *Dr.sc.ing.* Andrejs Romanovs (RTU).

Ar promocijas darbu var iepazīties TSI mājaslapā <http://www.tsi.lv/> un TSI zinātniskajā bibliotēkā Lomonosova ielā 1.

2019. gada 1. martā plkst. 10.00 LU Vadībinātnes un Demogrāfijas promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Aspazijas bulv.5, 322 auditorijā promocijas darbu doktora zinātniskā grāda iegūšanai vadībinātnes nozarē uzņēmējdarbības vadības apakšnozarē (*Dr.sc.admin.*) aizstāvēs

ADAM ALEXANDER MANOWICZ.

Tēma – "**Attālinātā pieslēguma pakalpojumu vērtība klientiem un to ietekme uz lojalitāti automašīnu apkalpošanai**".

Recenzenti: *Dr.sc.admin.* Andrejs Cekuls (Latvijas Universitāte); *Dr.oec.* Tatjana Vasiljeva (RISEBA); *Dr.oec.* Tatjana Tambovceva (Rīgas Tehniskā universitāte).

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā Rīgā, Raiņa bulvārī 19.

LU Ķīmijas zinātņu nozares promocijas padomes atklātā sēdē 2018. gada 20. decembrī **OKSANAI ROTKĀJAI** tika piešķirts Ķīmijas doktora zinātniskais grāds (*Dr.chem.*) Ķīmijas nozares fizikālās Ķīmijas apakšnozarē. Balsošanas rezultāti: par – 7, pret – 0, nederīgi biļeteni – 0.

LU Ķīmijas zinātņu nozares promocijas padomes atklātā sēdē 2018. gada 20. decembrī **IRINAI ROZENTĀLEI** tika piešķirts Ķīmijas doktora zinātniskais grāds (*Dr.chem.*) Ķīmijas nozares analītiskās Ķīmijas apakšnozarē. Balsošanas rezultāti: par – 7, pret – 0, nederīgi biļeteni – 0.

Vidzemes Augstskolas informācijas tehnoloģiju promocijas padome 2019. gada 4. janvārī piešķīra **DACEI AIZSTRAUTAI** inženierzinātņu doktora zinātnisko grādu (*Dr.sc.ing.*) informācijas tehnoloģijas zinātņu nozares sistēmu analīzes, modelēšanas un projektēšanas apakšnozarē. Balsošanas rezultāti: par – 8, pret – 0, nederīgi biļeteni – 0.

BSA Ekonomikas nozares un Reģionālās ekonomikas apakšnozares promocijas padomes atklātā sēdē 2019. gada 17. janvārī **BALAJARS ALIJEVS** aizstāvēja promocijas darbu un viņam tika piešķirts LR ekonomikas doktora grāds (*Dr.oec.*) reģionālā ekonomikā. Balsošanas rezultāti: par – 6, pret – 0, nederīgi biļeteni – 0.

BSA Ekonomikas nozares un Reģionālās ekonomikas apakšnozaru promocijas padomes atklātā sēdē 2019. gada 17. janvārī **ZANE ZEIBOTE** aizstāvēja promocijas darbu un viņai tika piešķirts LR ekonomikas doktora grāds (*Dr.oec.*) reģionālā ekonomikā. Balsošanas rezultāti: par – 6, pret – 0, nederīgi biļeteni – 0.

Redaktore Ilze Boldāne–Zejenkova

"Zinātnes Vēstnesis"
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.

Reģistrācijas apliecība nr. 75.

Izdevējs: Latvijas Zinātņu akadēmija, Latvijas Zinātnes padome, Latvijas Zinātnieku savienība.

"Science Bulletin". Latvian Academy of Sciences, Latvian Council of Science, Association of Latvian Scientists.

"Zinātnes Vēstnesis" redakcijas padome: akadēmiķis Tālavis Jundzis (vadītājs), LZA Prezidents Ojārs Spārītis, LZA ģenerālsekretārs Andrejs Siliņš, LZA Senāta priekšsēdētājs Jānis Stradiņš, akadēmiķi Raita Karniņa, Baiba Rivža, Jānis Spigulis, Pēteris Trāpen-

cieris, un LZA sabiedrisko attiecību speciāliste Ilze Stengrevica; Jānis Kloviņš un Arnis Kokorevičs (LZP); Uldis Grāvičs (LZS).

Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1.

Tālr. 67212706, 67225361, 26593299, fakss 67821153.

E pasts: zinatnes.vestnesis@lza.lv; <http://www.lza.lv>

Indekss 77165.

Iespiests: SIA Zemgus LB